

Kotleden och kotledskador hos hästar- vad hästägare bör veta

Elin Koho

Examensarbete för Agrolog (YH)-examen

Utbildningsprogrammet för landsbygdsnäringarna och
landskapsplanering

Raseborg 2013

EXAMENSARBETE

Författare: Elin Koho

Utbildningsprogram och ort: UP i lantbruksnäringarna, Raseborg

Handledare: Dina Johansson

Titel: *Kotleden och kotledskador hos hästar - Vad hästägare bör veta*

Datum 16.5.2013

Sidantal 25

Sammanfattning

I dagens läge har hästar mycket problem med leder. Det är inte bara kotleden som de har problem med utan också andra leder, men på grund av att kotleden är en av de leder som belastas mest så uppkommer det mycket skador på just kotleden. Problemet med ledskador är att symtomen kan vara väldigt diffusa, vilket kan leda till att skadan hinner göra obotliga förändringar i leden före man ens hinner märka eller hitta var hästen har ont.

Syftet med det här arbetet är att läsaren skall förstå hur viktigt det är att förhindra att hästen får någon slags skada i leden. Jag vill också väcka läsarens intresse för att själv ta reda på mera vad man kan göra för att förhindra en ledskada. Jag behandlar mest upp kotleden och skador som kan förekomma där eftersom jag har egna erfarenheter på grund av min egen häst som har haft kotledsinflammation.

Det resultat som jag kom fram till är att det kan vara svårt att märka om hästen har en skada i leden och att det också kan vara svårt att behandla skadan. Konvalescenstiden är lång för en häst som fått en skada i leden. Den bästa behandlingen är att förebygga ledskador.

Språk: Svenska Nyckelord: kotled, kotledsinflammation, artros

BACHELOR'S THESIS

Author: Elin Koho

Degree Programme: Agriculture

Supervisors: Dina Johansson

Title: *Fetlock joint and injuries on the fetlock joint - What a horse owner should know/
Kotleden och kotledskador hos hästar - Vad hästägare bör veta*

Date 16 May 2013

Number of pages 25

Abstract

Nowadays horses often have problems with their joints. Problems not only occur in with the fetlock joint, but since that is the joint that has the greatest burden, many injuries affect it. The problem with joint injuries is that the symptoms can be hard to detect, which means that there can be large changes to the joint before the injury is found.

The aim of with this paper is to make the reader aware of the importance of taking care of the horse's joints, and especially preventing any kind of injury to it. I also want to awaken the readers interest in finding out ways how to prevent joint injuries. I will mainly focus on the fetlock joint and the injuries to it that can occur, because I have my own experiences with my horse having arthritis.

As an end result of this paper I have noticed that it can both be difficult both to detect and to treat injuries to the joint. When an injury has appeared, it will take a long time for the horse to recover. The best treatment is prevention.

Language: Swedish

Key words: fetlock joint, arthritis, arthrosis

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	1
1.2 Metod.....	1
2. Leder.....	2
2.1 Kotleden och kotledsskador.....	5
2.1.1 Kotledsinflammation.....	6
2.1.2 Artros.....	9
3. Diagnostiseringen av orsaken till hälta.....	11
4. Egna erfarenheter om kotledsinflammation.....	14
4.1 Bakgrund.....	14
4.2 Undersökning.....	14
4.2.1 Diagnos och behandling.....	15
4.3 Orsak till inflammationen.....	16
4.4 Situationen nu.....	17
5. Rekommendationer för hästägare.....	19
5.1 Hovvård.....	19
5.2 Utfodring.....	19
5.3 Motion.....	20
6. Minneslista för hästägare.....	21
7. Avslutning.....	22
Källor.....	24

1. Inledning

Idén till mitt examensarbete fick jag genom erfarenheter av min egen häst. Han har haft kotledsinflammation på båda frambenen och på grund av det har jag läst mycket om ämnet och därmed blev jag intresserad. Jag märkte att det var svårt som en vanlig hästägare att kunna upptäcka diffusa symptom och förstå när man skall söka veterinärhjälp. Jag märkte också att det är viktigt att man så snabbt som möjligt skall söka veterinärvård för att få problemet åtgärdat före det hinner göra mera skada i leden.

1.1 Syfte

Syfte med det här examensarbetet är att göra en beskrivning om kotledsskador hos hästar och på så sätt hjälpa hästägare att förstå att det finns ett problem med ledskador hos hästar. Mera vetskap om ledskador bör göra dem intresserade och väcka viljan att själva ta reda på mera hur man skall känna igen symtomen på kotledsinflammationen för att sedan kunna så snabbt som möjligt vid behov söka veterinärhjälp. Därtill är syftet att ge information om hur kotledsinflammationen skall behandlas och vad man skall tänka på för att förhindra att skadan uppkommer.

1.2 Metod

Mitt examensarbete är framför allt en litteraturstudie men baserar sig också på en intervju med en veterinär. Veterinären är Peter Flittner som är kommunalveterinär i Lovisa. Han blev färdig veterinär 1980 och kom till Lovisa som kommunalveterinär 1986. Jag har också använt mig av egna erfarenheter eftersom jag har arbetat med hästar i över 20 år och haft egna hästar i 10 år.

2. Leder

Det här kapitlet kommer att handla om hästleder i allmänhet, hur leden är uppbyggd och vilken funktion leden har. Nedan finns en bild på en kotled. Längre fram i texten förklarar jag mera om kotledens, och också allmänt om leders, uppbyggnad och funktion.

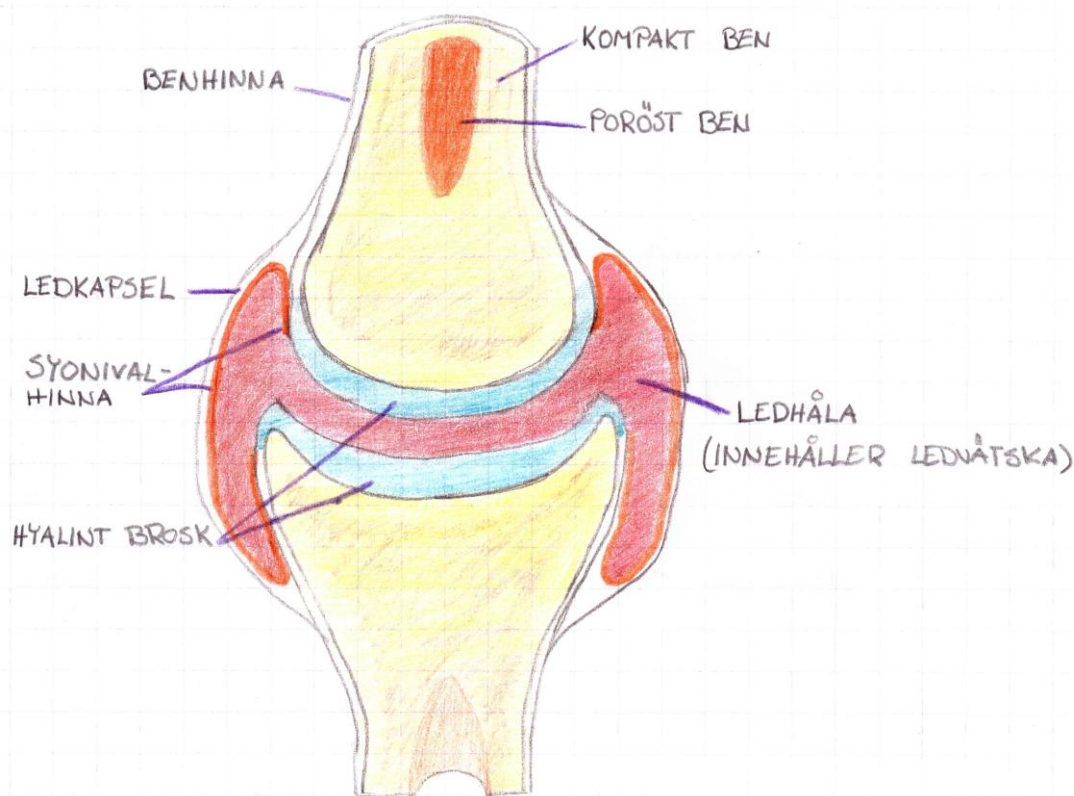

Bild 1. Här är en bild på hur en kotled ser ut och vad den består av. (Bild: Elin Koho)

Lederna och ledernas hållbarhet är en väsentlig del hos vilken häst som helst (Virtanen, 2007 s. 22). Hästen behöver lederna för att skelettet skall kunna röra sig. På varje ställe som två eller flera skelettben möts finns det en led. De olika lederna som finns i en häst kan se mycket olika ut och röra sig på olika sätt. De skelettben som möts i en led har alltid en ledbroskbeklädnad. Ledbrosket gör att skelettbenet får en slät och elastisk belastningsyta (Attrell mfl, 1994 s.125). Ledbrosket i sig är elastisk samtidigt som det också är stelt och starkt. Det här gör att ledbrosket kan fjädra samtidigt som den håller både stötar och ihoppresning (Virtanen, 2007 sid 22). Ledbroskets uppgift är att minska på friktionen och stötarna som leden utsätts för när hästen rör sig (Björck, 2004 s.60).

Oftast är ledbrasket 1-5 millimeter tjockt men det beror helt på vilken led man talar om och hur stor belastning just den leden utsätts för. Om leden utsätts för hård belastning så är ledbrasket också tjockare, man kan påverka tjockleken genom träning (Attrell mfl, 1994 s.125).

Ledbrasket i sig ligger på en benbädd av poröst ben. Skelettbenets benbalkar är uppbyggda så att den tryck- och dragkraft som uppstår när hästen rör sig dämpas så effektivt som möjligt. Alltså leden och de ben som är nära leden fungerar som stötdämpare (Attrell mfl, 1994 s.126).

På grund av att leden saknar blodkärl och nerver får den sin näring från ledvätskan som finns inne i leden. Ledvätskan är näringsrik, den smörjer ledytorna och innehåller inflammationsmotverkande komponenter (Hurme-Leikkonen, 2010 sid 14).

För att leden skall få sin näring krävs det att man använder leden. När leden belastas pressas ledbrasket ihop och en del av ledvätskan pressas ut i ledhålan. När sedan belastningen upphör utvidgas ledbrasket och ny vätska och näring sugas in i brosket. För att leden skall hållas frisk och ha bra kvalitet är regelbunden motion livsviktig. Ämnesomsättningen i ledbrasket fungerar då hästen rör på sig och leden används. (Attrell mfl, 1994 s.125-126). En led som man inte rör på torkar ut och artrofieras (Hurme-Leikkonen, 2010 sid 14). Artrofiering betyder att ledbrasket efterhand förtvinar (Oxford dictionaries 2013).

Ledhålan finns där som skelettbenen och dess ledytor möts. Ledkapseln omger ledhålan och det är också ledkapseln som fäster både över och under leden mot de skelettben som ingår i leden. I ledkapseln finns det ett tunt skikt som innehåller rikligt med blodkärl. Det är där som ledvätskan, som också kallas synovia, bildas och det är också där som avfallsprodukterna från ledvätskan tas upp. (Attrell mfl, 1994 s.126).

Ledvätskan är trögflytande och klar, men ändå lite gulaktig till färgen. Ledvätskan innehåller bland annat celler, plasma, glucosaminglykan och hyaluronsyra. Lederna på

unghästar innehåller vanligtvis mycket mera ledvätska än vad fullvuxna hästars leder innehåller. (Kobluk mfl, 1995 s. 707-708). Ledvätskan fyller ut ledhålan. Till ledvätskans främsta uppgift hör att försörja ledbrosket med näring men ledvätskan skall också skydda leden mot inflammationer och till en del smörja ledytorna (Attrell mfl, 1994 s.126).

På ledkapselns yttre del, som också är tjockare än den inre, finns det kraftiga förstärkningar som är ledband eller ligament. Ledbanden går mellan benen i lederna och hjälper till att ge stadga åt och att styra själva ledrörelserna. Det kan också finnas ligament inne i leden som till exempel knäleden har. Knäleden har två korsband inne i leden som går mellan lårben och skenben. (Attrell mfl, 1994 s.126).

Många av lederna i hästens kropp skall ge både största möjliga rörlighet och maximal stabilitet. När hästen har markkontakt med ett ben är det leden som tillsammans med skelettet och musklerna som bära upp belastningen, vilken kan vara flera gånger större än hästens kroppsvikt. Några tiondels sekunder senare när hästen lyfter benet skall leden ge möjlighet åt hästen att böja på benet. Sedan snabbt igen skall ha möjlighet att sträcka på benet och sätta ner hoven för belastning igen. Om hästen går i snabb galopp eller trav kan den ta två steg per sekund på samma sätt. Därför är det viktigt att alla rörelser i leden måste vara så exakta som möjligt för att det inte skall komma skador. (Attrell mfl, 1994 s.126-127).

Lederna skyddas mot hård belastning av att musklerna instinktivt spänns men hästen har inte muskler från framknä och neråt och inte heller från hasen på bakbenet och neråt. De leder som finns där skyddas av starka senor och ligament. (Hurme-Leikkonen, 2010 sid 14).

Hur lederna rör sig beror på hur leden är formad och hur ligamenten runt lederna är formade. Det finns kulleleder som har en rund form både hos ledhuvudet och ledpannan. Exempel på en kulleled är höft- och boglederna. Kulleleden kan röra sig åt flera håll medan den andra typen av led som är gångjärnsled kan endast sträckas och böjas. En typisk gångjärnsled är kotleden. Också muskler och senor som finns runt lederna har betydelse för

hur lederna kan röra sig. Det finns två olika sätt som en led rör sig, antingen rullar benen mot varandra eller så glider de. De flesta lederna rör sig dock med en kombination av att rulla och glida. (Attrell mfl, 1994 s. 127).

2.1 Kotleden och kotledsskador

I det här kapitlet redovisar jag för kotleden på hästar och vad som händer om kotleden skadas på något vis samt vad man då skall göra. Bild 2 visar nedre delen av ett framben på en häst.

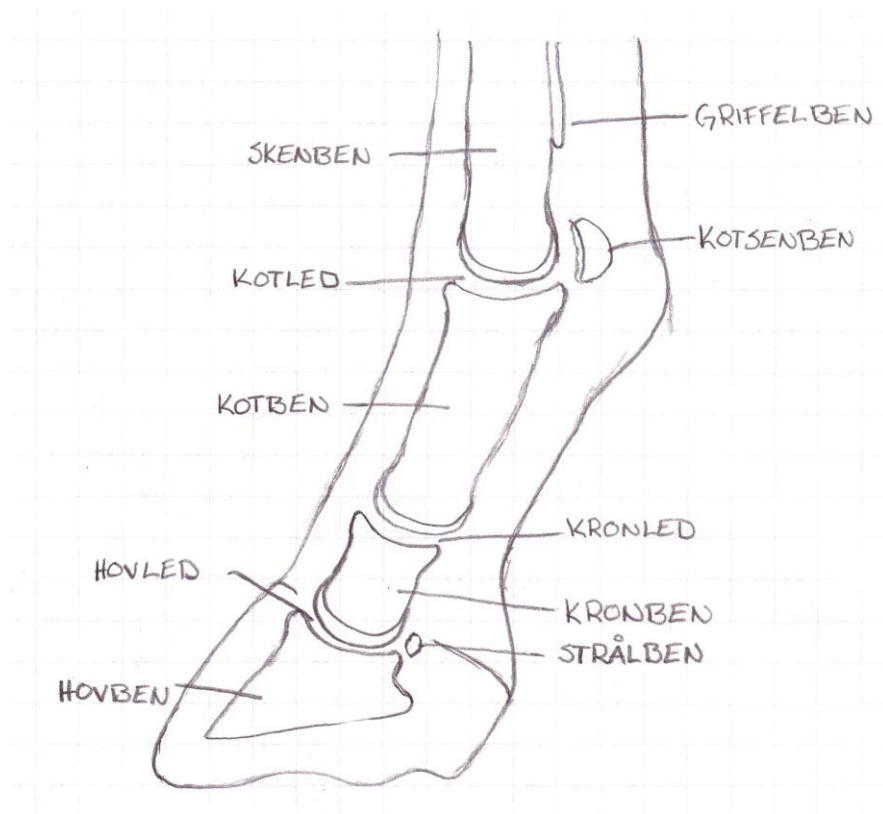

Bild 2. Bilden visar nedre delen på ett framben. Här kan man tydligt se vart kotleden ligger på en häst. (Bild: Elin Koho)

Kotleden är en kraftigt belastad och extremt rörlig led som ofta skadas på atletiska hästar. Kotleden kan dock skadas på vilken häst som helst men hästar som presterar i maximal hastighet har extra stor risk att utsättas för skador i kotleden (Ross & Dyson, 2011 s.394). Man har kommit fram till att fast den inledande orsaken till ledsjukdomar skiljer sig åt så

är det ändå samma destruktiva mekanik som påverkar leden men i olika grad (Kobluk mfl, 1995 s. 711).

När man undersöker kotleden skall man göra en omsorgsfull undersökning för att upptäcka hetta, svullnad och smärta genom palpation som betyder att man känner med händerna eller genom manipulation av leden. Dock kan det som man hittar genom palpationen vara obetydligt lite så en säkrare metod är att använda sig av lokal bedövning för att försäkra sig om att det är leden som orsakar smärta. (Ross & Dyson, 2011 s.394).

2.1.1 Kotledsinflammation

Kotledsinflammationen, eller artrit som det också heter, uppkommer oftast på grund av en långvarig uttrötning på leden. Ägaren märker att hästen börjar göra sämre prestationer, den är ovillig att röra sig, den går ojämnt på volten eller så rent av haltar den. Leden kan också kännas full vilket betyder att ledvätskan har ökat i leden. De mjuka delarna runt leden är svullna och hästen kan reagera om man böjer leden. (Virtanen, 2007 sid 22-23). Men bara för att ledvätskan har ökat i leden betyder det inte direkt att det är något problem med leden. Det finns många hästar som kan ha fyllda leder utan att ha några som helst problem med lederna. Om man märker att hästens leder är vätskefyllda så skall man först jämföra båda benen med varandra. Om båda benens leder har ökad ledvätska, har lika mycket vätska och om de är inte varma så betyder det troligtvis ingenting. Men om bara det ena benets led är svullet på grund av ökad ledvätska så måste man undersöka saken. Om båda benens leder är vätskefyllda och de är varma så då skall man också undersöka saken (Flittner, 9.3.2013). Hästar som jobbar hårt och mycket har en fördel här på grund av att då märks det snabbare om hästen har ont i lederna och för att undvika inflammation är det bra om man märker problemet snabbt. Då finns det en chans att leden blir frisk (The horse 2013).

Om inflammationen pågår en längre tid eller inflammationen är återkommande så kan den bli kronisk, vilket orsakar obotliga skador på ledbrusket. När inflammationen blir kronisk och orsakar skador på ledbrusket kallas sjukdomen artros. (Lindberg & Andersson, 2010 s.102) Också fast man märker inflammationen i tid och sköter den men man låter inte hästen ha en tillräckligt lång viloperiod efter behandlingen den fått så kan inflammationen

övergå till artros. Om man inte har tillräckligt lång viloperiod utan man sätter hästen i träning för snabbt så betyder det att inflammationen blir kvar i leden för länge eller så kan till och med inflammationen öka i leden. (Jonsson, 2012 sid 10) Men en häst kan också få kotledsinflammation på grund av en bakterieinflammation. Då är det vanligtvis fråga om att hästen har fått ett sår i leden eller man har gett en injektion direkt i leden i icke sterila förhållanden. (Virtanen, 2007 sid 22)

Vanliga orsaker till ledinflammation är överansträngning. Med överansträngning menar man inte att man har ridit hästen hårt i flera timmar per dag, utan fast man ridit i kortare pass men hästen gått i fel form så har den därmed haft mycket tyngd på frambenen som orsakat ledinflammationen. Andra orsaker till kotledsinflammation är att hästen går på hårt eller på annat vis dåligt underlag, exteriöra fel har till exempel fel benställning, felaktig skoning, små frakturer, lösa benbitar eller olika sorters vrickningar. (Lindberg & Andersson, 2010 s.101). Också utrustningen man använder kan ha del i ledinflammationen (Hurme-Leikkonen, 2010 sid 15). Det man också skall komma ihåg är att om hästen är överviktig, vilka många hobbyhästar är nuförtiden, så kan det vara en orsak till att hästen får ledinflammation. (Flittner, 9.3.2013).

Unghästar och hästar med dålig muskelstyrka kan lätt drabbas av kotledsinflammation om man anstränger dem för mycket. Om hästen blir trött i musklerna börjar dom slarva med rörelserna och det leder till oväntad belastning på ledbrösket vilket kan leda till skador på brosket. (Hurme-Leikkonen, 2010 sid 15). Det är därför viktigt när man börjar rida en unghäst eller när man sätter igång en häst som inte har jobbat på en lång tid att man börjar försiktigt och faktiskt sätter tid på att ordentligt bygga upp muskler och kondition före man börjar träna hästen. (Flittner, 9.3.2013). Om en fullvuxen häst får kotledsinflammation så är det så att säga toppen av isberget. Man måste komma ihåg att i bakgrunden finns det långvariga mikrotrauman. (Hurme-Leikkonen, 2010 sid 15).

När man har märkt att hästen har kotledsinflammation så är snabbheten, yrkeskunskapen och helheten det viktigaste. Detta eftersom en långvarig inflammation kan bli kronisk och sedan orsaka artros. Det viktigaste är att snabbt kyla området. Kylan tar bort värmen, minskar svullnaden, minskar vävnaderna och förbättrar blodcirkulationen till området. Man får dock inte kyla området för länge för det förminskar blodkärlen som leder till att

blodcirkulationen minskar. Bästa sättet att kyla är att kyla i dryga femton minuter men flera gånger om dagen.(Hurme-Leikkonen, 2010 sid 15).

Veterinärerna behandlar vanligtvis kotledsinflammation med injektioner av kortison och/ eller hyaluronsyra. Ibland använder man sig också av glukosaminoglykan injektioner direkt i ådern eller muskeln. Man brukar också ge inflammationshämmande värkmedicin oralt. (Yliopistollinen eläinsairaala, 2012).

Hyaluronsyra eller ”tuppkam” som den också kallas kan utvinnas antingen från kammen på tuppar, framställas av bakterier eller på syntetisk väg. Hyaluronsyran förekommer normalt i ledvätskan. Eftersom den är mycket trögflytande så gör den att ledvätskan har en seg konsistens. Vid hård belastning blir ledvätskan tunnare eller så bildas det inte tillräckligt med vätska. Man tillsätter hyaluronsyran i lederna för att kroppen skall börja bilda bättre ledvätska med längre molekyler och därmed blir konsistensen trögare (Lindberg & Andersson, 2010 s.102) Hyaluronsyran har en smärtlindrande effekt och så är den också antiinflammatorisk (Björck, 2004 s.89).

Man måste dock komma ihåg att när hästen redan har fått en inflammation i leden och inflammationen redan hunnit gå så långt att den har börjat göra skada i leden så kan man genom de olika behandlingarna få leden att nästan tillfriskna helt. Dock kommer den tillfrisknade ledens mjukdelar inte att vara lika hållbara och starka som de har varit före skadan uppkommit. (The horse 2013).

Det bästa sättet att behandla en kotledsinflammation är att förebygga att den över huvudtaget uppkommer. Här gäller då att man först och främst avlar på hästar som har bra benställningar och inte på annat sätt heller problem med leder. När fölet sedan kommer skall man se till att den får rätt utfodring och framför allt har möjlighet att bygga upp sina muskler och stärka sina leder genom att den har utrymme och möjlighet att leka, hoppa och springa. När man sedan jobbar med hästen, oberoende om det är en rid- eller körhäst, så börjar man försiktigt att bygga kondition och muskler. Det är också viktigt att man väljer rätt och passande utrustning åt hästen (Flittner, 9.3.2013).

När man sedan tränar hästen skall man vara noggrann med att värma upp ordentligt före träningspasset men också värma ner ordentligt efter träningspasset. Om hästen har gjort ett hårt träningspass skall man nästa dag i stället för att låta den vila genom att bara vara i hage så skall man till exempel gå på en promenad i terrängen för att få bort all mjölksyra som kan ha blivit kvar i musklerna. Det är också viktigt att man tränar hästen regelbundet, det betyder oberoende av väder och vind skall hästen helst varje dag tränas, men om man inte har möjlighet till det så skall hästen ha flera dagar träning i veckan än vad den har vilo dagar. Nuförtiden finns det en trend att hästägare inte motionerar sina hästar under veckan utan då står dom bara i hage, men sedan motionerar man dem desto mera på veckoslutet. Det här kan vara orsaken till att en del hästar drabbas av problem med lederna. (Flittner, 9.3.2013).

2.1.2 Artros

Artros betyder att det har uppkommit obotlig skada på ledens brosk och ben (Björck, 2004 s.87). Ledbrosket förstörs och till sist kommer det att vara ben mot ben i leden vilket är mycket smärtsamt (Flittner, 9.3.2013). Artros uppkommer vanligtvis genom att en häst har upprepade gånger artrit eller att hästens artrit inte sköts (Björck, 2004 s.87). När en häst har artrit finns det en inflammation i leden och om man då inte sköter inflammationen börjar brosket i leden brytas ner och det leder till att inflammationen i leden stimuleras ännu mera och till sist blir det en ond cirkel där det blir för sent att förhindra skadorna som inflammationen orsakar. När ledbrosket bryts ner i leden och därmed minskar betyder det att också stötdämparförmågan som leden har blir sämre och hela rörligheten i leden blir lidande (Johansson, 2010 s. 18). Det enda sättet att så att säga behandla en artros är att förebygga den på grund av att det inte finns något annat botemedel mot artros. (The horse 2013). Men det man måste komma ihåg är att hur man än försöker förebygga att hästen drabbas av artros så kan hästen ändå drabbas av det (Flittner, 9.3.2013).

På en människa kan man så att säga byta ut leder och därmed bota människans artros men man kan inte byta ut leder på en häst. Det enda sättet att behandla hästars artros är smärtlindring och försöka stoppa framfarten av skadan men om man märker att hästen har

ont, har tappat aptiten och inte levnadsglad så är avlivning det ända rätta för den hästen (Flittner, 9.4.2013).

Man kan ju fråga sig varför en häst kan få artros på bara några år när det tar flere år för en människa att få artros i en led. Det här är på grund av att hästen är så enormt mycket större än en människa men ändå har relativt små leder, de har hög smärtröskel och de belastar lederna betydligt mycket mera än en människa. (The horse 2013).

3. Diagnostiseringen av orsaken till hälta

I det här stycket kommer jag att ta upp hur en veterinär gör en hältundersökning på en häst som haltar. Alltså vilka olika sätt det finns att komma fram till varför en häst haltar.

Hälta är inte en sjukdom utan det är ett symptom på en sjukdom eller skada. Hästen börjar halta på grund av smärta eller mekanisk dysfunktion. Det finns tre olika orsaker till att en häst är halt: trauma, infektion eller degeneration (Wyn-Jones, 1988 s. 1-2). Om hästen har fått ett benbrott så behöver man inte göra en hältundersökning på grund av att då vet man vad som orsakar hältan.

När man börjar en undersökning är målen att bestämma om hästen är halt, på vilka ben symtomen uppvisas, hur stor del av benet är sjukt. Om man kan identifiera en onormal process i benet och till sist fastställa betydelsen i den onormala processen i benet med tanke på prognosen och behandlingen. (Wyn-Jones, 1988 s. 1-2).

Det första som skall göras när en veterinär börjar undersöka en halt häst är att fråga förkunnskaper om hästen: vad används hästen till, hur motioneras den, hur mycket motioneras hästen normalt och när började problemen. Veterinären vill också veta om hästen har haft några problem förut med stöd- och rörelseorganen och om den har haft så hur har det skötts och har det varit till hjälp. En annan viktig information åt veterinären är att vad ägaren till hästen vill använda hästen till i fortsättningen, alltså om problemet skall behandlas så att hästen kan användas till avel eller om det skall bli så bra att hästen kan komma tillbaka till tävlingsarenorna. (Yliopistollinen eläinsairaala 2013).

Man undersöker en hälta genom att undersöka hästen när den står stilla och sedan i rörelse. När hästen står stilla ser man över hur hästen står, byggnaden, muskulaturen, ben positioner och hovarna. Efter det börjar veterinären känna igenom hästen noggrant. På det här sättet kan man hitta eventuell asymmetri i benen och muskulaturen, svullnader, värme och om hästen reagerar på kännande. Efter att veterinären har undersökt hästen när den står stilla så börjar man med att skritta, först på rakt spår och sedan på en liten cirkel. Därefter

travar man på rakt spår och så kan man också longera hästen i trav både åt höger och åt vänster. (Yliopistollinen eläinsairaala 2012).

Man skall visa hästen vid hand och hästen skall varken ha täcke eller skydd på sig. Traven skall vara sakta och man får inte hindra huvudets rörelse. Då kan veterinären se, med tanke på frambenen, hur hästen rör sitt huvud och med tanke på bakbenen, hur den rör sitt bäcken. Om hästen är halt på frambenen nickar den med sitt huvud, alltså när det sjuka benet rör marken lyfter hästen sitt huvud upp och spänner sin nacke medan när det friska benet rör marken sänker den sitt huvud. Hur mycket hästen nickar med huvudet är helt beroende på hur sjukt benet är. Om benet är mycket sjukt nickar den mera. Om hästen är halt på bakbenet rörs höften uppåt och neråt på det sjuka benet, medan på det friska benet är höften rätt så stilla. Det här kan man se bara genom att se hästen bakifrån när den travar. På det här sättet kan veterinären fastställa vilket eller vilka ben som är halta men man kan inte ännu säga orsaken till det. Om hästen är svårt halt kan observationer medan hästen står stilla, samt ägarens berättelse, räcka till för en diagnos. Man skall inte ha hästen att trava i den situationen på grund av smärtan som hästen har. (Wyn-Jones, 1988s. 2-6).

För att fastställa vilket eller vilka ben som hästen haltar med kan man också longera hästen. Då skall underlaget vara hårt och jämnt. Det är främst vid undersökning av hälta på framben som man använder sig av longering. Hos de flesta hästar blir hälta på det inre benet mera märkbart på grund av att hästen måste luta sig inåt och därmed sätta mera tyngd på det inre benet. (Wyn-Jones, 1988s. 2-6).

Man kan också göra böjprov på hästens ben för att på det sättet fastställa en hälta. Böjprovet innebär att man provocerar genom att böja maximalt den leden på benet som man undersöker i cirka en minut och sedan travar rakt fram med hästen, helst på ett hårt underlag. (Saxtorps hästklirik 2013) Om hästen haltar mera efter böjprovet är orsaken till hälta troligtvis från det området man böjde (Hästklinikerna AB 2012).

Efter böjprovet kan man ännu noggrannare undersöka det misstänkta området genom lokalbedövning. Man kan göra en lokalbedövning av leden eller en så kallad

ledningsbedövning. Med ledningsbedövning menar man att man bedövar området runt en nerv medan om man bedövar en led så sprutar man in bedövningsmedlet direkt i frågavarande led. Man låter sedan bedövningen verka i fem till trettio minuter efter det låter man hästen trava igen. Om hästen inte haltar mera har man lokaliserat området till håltan.(Hästklinikerna AB 2012)

Efter att man har lokaliserat området så görs ofta ännu antingen en röntgenundersökning eller en ultraljudsundersökning för att bekräfta misstankarna (Yliopistollinen eläinsairaala 2012). På röntgen och ultraljudsundersökningarna ser man om orsaken till håltan har hunnit skada mjukdelar och ben runt leden. När man vet i vilken utsträckning skadan är så vet man bättre vilken behandling man skall använda och vilka framtidsutsikter det betyder för hästen, alltså om hästen kommer att kunna leva med skadan eller inte (Saxtorps hästklirik 2013). När man sedan vet vad som är orsaken till att hästen haltar bestämmer veterinären vilken behandling det blir för just den hästen (Hästklinikerna AB 2012).

4. Egna erfarenheter om kotledsinflammation

I det här stycket kommer jag att berätta om mina egna erfarenheter när det gäller kotledsinflammation. Jag kommer att ta upp hur jag märkte det på min egen häst och vad jag gjorde när jag märkte det. Jag kommer också att ta upp vad min egen häst fick för behandling för sin kotledsinflammation.

4.1 Bakgrund

På grund av att jag har mina hästar hemma på den egna gården och sköter dem själv vet jag hur de beter sig när allting är normalt och de inte har sjukt någonstans. Så genast när jag tycker att de verkar lugnare, oroligare eller någonting annat som skiljer sig från deras normala beteende, så vet jag att något är fel och då måste jag börja undersöka att vad det skulle kunna vara.

När det gäller kotledsinflammationen märkte jag inte någonting på det dagliga beteendet hos hästen när jag skötte honom, utan det var först när jag red honom som jag märkte att någonting var fel. Jag märkte att hästen började röra sig trögt och med korta och hackiga steg, han var ovillig att jobba, vilket han i normala fall inte är, och sedan till sist kunde man känna och se att han var en aning halt. Problemet var att han mer eller mindre haltade på båda frambenen, vilket gjorde det svårt att veta om han överhuvudtaget haltade och hur mycket han i så fall haltade. När jag kände på hans leder så märkte jag att han hade vätska i kotleden och kotlederna var lite varma så jag bestämde mig för att föra honom till hästkliniken för en kontroll.

4.2 Undersökning

På kliniken gjorde veterinärerna en normal hältundersökning. Detta betyder att de börjar med att fråga bakgrundsinformation såsom hästens ålder, till vad hästen används och hur mycket hästen går i hage per dag. De ville också veta hur mycket motion hästen får per dag och per vecka, om hästen motioneras hårt eller lätt, hur vi märkte att någonting var fel och hur länge problemen har pågått. Veterinärerna gjorde en palpation över hela hästen, alltså kände med hjälp av händerna på hästens muskler, sensor och leder. När veterinären gör en palpation så märker de om någonting känns annorlunda än vad det normalt skall kännas

och om båda sidorna på hästen känns likadana. De undersöker om musklerna på båda sidorna av hästen är lika stora. Om de en led på ena benet känns lite varm undersöker de om den då är lika varm på motsvarande ben.

Veterinären gjorde böjprov på båda frambenen för det var frambenen som var problemet. Med böjprov menas att veterinären först böjer det ena frambenets led i cirka en minut och sedan skulle jag springa rakt fram med hästen och då såg veterinären hur mycket hästen reagerade med det benet, alltså hur mycket hästen haltade med det benet. Sedan gjordes det samma sak med det andra frambenets led.

Jag skulle också longera hästen, det vill säga ha hästen fast i en lång lina och sedan ha hästen att springa i en cirkel runt mig. När man longerar hästen kan man i vissa fall upptäcka hältan bättre än när hästen går rakt fram. Vid longeringen haltar hästen i så fall mera på det inre benet för det är det inre benet som har den största belastningen.

4.2.1 Diagnos och behandling

Veterinärerna märkte att hästen haltade en del vid både böjprovet och vid longeringen så de bestämde sig för att göra en lokal ledbedövning på grund av att de misstänkte att det var kotleden som var problemet. Orsaken till att de misstänkte kotleden är att det är den mest utsatta leden och därför den allmännaste leden som orsakar problem. De började behandlingen med att bedöva först den ena kotleden. När kotleden var bedövad gjordes igen ett böjprov på den leden vilket visade att hästen inte mera haltade på det benet. Då var veterinärerna säkra på att det var kotleden som orsakade smärtan men för att ännu klargöra och för att se om inflammationen hade hunnit göra skada på leden togs det röntgenbilder. Röntgenbilderna visade att inflammationen hade hunnit orsaka små benförändringar i leden, men på grund av att det ännu fanns mycket ledbrosk kvar i leden så var det ännu ingenting akut.

När diagnosen var klar började veterinärerna fundera över vidare behandling. Det vanliga är att injicera kortison direkt in i leden och så gjorde de också nu. Kortison är antiinflammatoriskt och tar därför bort bland annat svullnaden och värmen från leden.

Förutom att veterinären sprutade kortison i leden sprutades också hyaluronsyra. Hyaluronsyra finns naturligt i lederna och den är antiinflammatorisk så därför injicerades också den i leden. (Björck 2004, s. 89).

Efter sprutorna skulle hästen stå resten av dagen i boxen för att inte kunna röra så mycket på lederna och sedan vila i två veckor med endast utevistelse i hage. Efter två veckors vila skulle jag börja sakta och försiktigt sätta i gång hästen igen. Det betyder att jag började med att leda hästen i skritt i cirka tio minuter första dagen och sedan öka lite på tiden varje dag och detta gjorde jag i cirka en vecka. Efter det började jag rida skritt och lite trav men inte i långa perioder åt gången och ingen hård träning den andra veckan efter igångsättningen. Efter den andra veckan började jag mer och mer gå tillbaka till normal träning. Efter ridningen kylades lederna i cirka fem minuter med kallt vatten. Jag gav också kosttillskotten glukosamin och MSM via munnen, båda kosttillskotten skall ha en god verkan på leder.

På grund av att inflammationen redan hade hunnit orsaka lindriga benförändringar i leden kom besvären tillbaka efter cirka en månad efter det första klinikbesöket. Det här är vanligt och veterinärerna hade också varnat att det kan så hända. Det betydde att jag skulle föra hästen tillbaka till kliniken för att på nytt spruta både kortison och hyaluronsyra direkt i leden och igen låta hästen vila i två veckor och sedan sätta sakta igång hästen igen. Det som skilde den andra gångens behandling från den första var att under första veckan som jag igen började rida hästen skulle jag ge infektionsmedicin och smärtlindrande medicin åt hästen för att förbättra läkandet av leden.

4.3 Orsak till inflammationen

Det finns många olika orsaker till att en häst kan få kotledsinflammation men den vanligaste är någon form av belastningsskada på leden. Orsaken till att min häst fick kotledsinflammation var till största delen på grund av för långa hovar. Med för långa hovar menar man att spetsen på hoven, alltså tån, blir för lång. Efter första klinikbesöket tog vi också ut hovslagaren för att ta ordentligt bort från tån så att hoven blev kortare och rundare och där med blev överrollningen bättre när hästen går. Överrollning betyder att när hästen sätter ner hoven och om hoven har rätt form så kommer hoven att ha en kort kontakt med

marken före hoven lyfts igen. Man kan beskriva för lång tå på hästhoven som om en människa har några nummer för stora skor, så före man får upplyft hela foten kommer skon att brytas lite i tån och lite samma känsla har en häst med för lång tå. Se bild 3 för en bild på en hästhov med för lång tå.

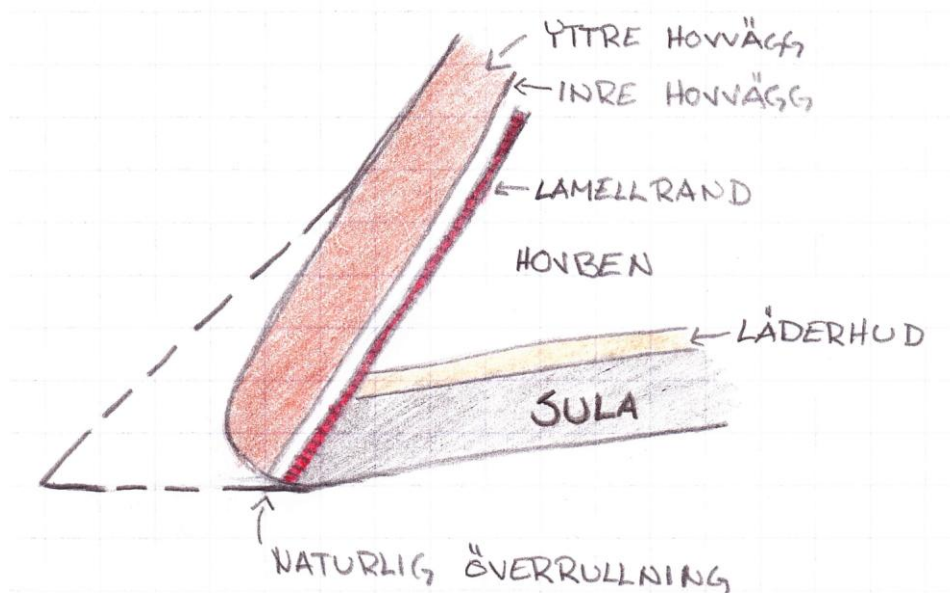

Bild 3. På den här bilden ser man hur hoven egentligen skall vara formad och den streckade linjen är hur hoven är om så att säga tån är för lång. När hästen går "trycker" marken uppåt allting som är utanför den naturliga överrollningen. (Bild: Elin Koho)

4.4 Situationen nu

Situationen nu är den att fast han redan har små benförändringar i kotleden så finns där ännu tillräckligt mycket brosk kvar för att han skall kunna använda leden utan att den är sjuk.

Jag sätter mycket stor vikt på att hans hovar sköts bra och att tån hålls kort. Jag följer också hela tiden med att den utrustning som jag använder som till exempel sadeln sitter bra på honom. Jag har sett igenom hans utfodring och motionerar honom dagligen så att han inte blir för tjock. Han får från tidig vår till sen höst gå dygnet runt ute i hage så att han skall röra på sig så mycket som möjligt och där med leva så som en häst skall leva. På vintrarna när han är inne i stallet på nätterna använder jag specialskydd med inbyggda magnettrådar

som förbättrar blodcirkulationen. Det här gör att han inte får vätska i leden och då förhindrar det till en grad inflammationer som annars skulle kunna uppstå.

Jag kan nuförtiden träna honom normalt utan att han har ont och jag märker på honom att han mår bra och är väldigt ivrig på att få tränas.

5. Rekommendationer för hästägare

I det här kapitlet kommer jag att ta upp vad hästförbundet i Finland rekommenderar med tanke på skötsel av häst. Rätt grundskötsel är en förebyggande åtgärd till leddskador.

5.1 Hovvård

Som hästägare skall man dagligen rengöra hoven och kolla att allting, som till exempel skor, är som det skall vara (Suomen hippos ry 2013).

När det gäller att sko eller verka hästen kräver det kunskap och erfarenhet, därför skall man alltid låta en yrkeskunnig hovslagare sköta den delen. Det är helt individuellt hur snabbt hästens hovar växer men man rekommenderar att man skor om eller verkar med fyra till åtta veckors mellanrum. Underlaget som hästen står på och där man motionerar hästen har betydelse för hur mycket hoven eller skon slits. (Suomen hippos ry 2013).

Det är viktigt att man börjar verka hovarna redan i fölåldern. Om man börjar tidigt kan man rätta till felaktiga benvinklar och fölet vänjer sig från början med att få hovarna omskötta. (Suomen hippos ry 2013).

5.2 Utfodring

Hästen är byggd för att äta små portioner men flera gånger per dag. Hästens fysiska och psykiska välmående blir lidande om den får äta för få gånger per dag, det här på grund av att det är onaturligt för hästen. (Suomen hippos ry 2013).

Man delar in hästens foder i grovfoder och kraftfoder. Med grovfoder menar man hö, förtorkat ensilage och betesgräs. Kraftfoder är till exempel havre, melass och olika sorters färdiga foderblandningar som man kan köpa. Det viktigaste fodret för en häst är ett grovfoder av god kvalitet. Grovfoder av god kvalitet är fritt från damm och mögel och det skall dofta gott (Suomen hippos ry 2013).

Den dagliga fodermängden varierar beroende på hästens storlek och hur mycket motion den får per dag. Man kan grovt säga att grovfoder mängden per häst varierar allt mellan sex till tio kilo per dag. (Suomen hippos ry 2013).

5.3 Motion

Det står i djurskyddslagen att ägaren är skyldig att se till att hästen dagligen får motion och utevistelse men man får dock inte överanstränga hästen. (Evira 2012).

Vanligtvis börjar man köra in hästar när de är ett och ett halvt år gamla och rida in när hästen är tre år gammal. I början kan man inte tala om att man tränar en häst utan det är korta pass där hästen lär sig grunderna. För att hästens muskulatur och senor skall hinna utvecklas och stärkas skall man långsamt träna upp hästen. Man skall träna regelbundet och enligt en plan som man bygger upp för hästen. Man skall komma ihåg att träningen skall vara omväxlande och att man också planerar in lediga dagar. (Suomen hippos ry 2013).

6. Minneslista för hästägare

Efter att jag har läst olika material och gjort en intervju om ämnet så har jag kunna dra några slutsatser. Det bästa sättet att behandla skador i leder är att förebygga dem. Här är en minneslista över vad jag tycker att man som hästägare skall komma ihåg.

Hovslagare

Man skall anlita en bra och utbildad hovslagare som kan sin sak. De bra och utbildade hovslagarna kostar lite mera men det blir nog i längden billigare än att man måste åka till kliniker med hästen på grund av dålig hovvård. Den dagliga skötseln är också viktig på grund av att då kan man snabbt se om det finns någonting som måste åtgärdas.

Utfodring

Man skall vara noggrann när man utfodra sin häst och ge lämpliga mängder med foder så att den inte blir överviktig. När man utfodrar så skall man uppmärksamma storleken på hästen men också hur mycket motion hästen får och hur hård motion hästen får.

Motion

En häst är byggd för att röra på sig mer eller mindre hela tiden. Så det är viktigt att alla hästar och särskilt sådana hästar som står mycket inne skall få ordentligt med motion och det dagligen. En ledig dag för en häst i träning kan vara en lugn skrittrunda i terrängen.

Utrustning

Utrustningen skall vara passlig åt både hästen och åt motionsformen man utför. Om till exempel sadeln är för liten eller den annars klämmer någonstans så kommer hästen att röra sig på fel sätt vilket belastar leder och också allmänt hela hästens kropp.

7. Avslutning

Hästar har i dagsläge mycket problem med leder och svårigheten är att symtomen är diffusa och det är svårt att veta om och när man skall söka hjälp. Det är inte bara kotleden som orsakar problem, trots att den är en av de vanligaste orsakerna.

Hästarna och särskilt hobbyhästarna motioneras för lite, de flesta hästar får överlag röra på sig för lite för att kunna hålla sina leder, senor och muskulatur i gott skick. Om en häst inte har möjligheten att röra på sig tillräckligt så kommer den förr eller senare att troligtvis få någon sorts av problem med benen. Det här på grund av att när hästen rör sig så får lederna sin näring och de måste få näring för att hållas i gott skick. Om lederna inte får näring så kan de inte utföra sin uppgift på ett maximalt sätt och till sist kan det göra skada på leden vilket leder till att hästen får ont.

Problemet är att symtomen är i många fall diffusa och svåra att lägga märke till. Men om hästägaren känner sin häst väldigt bra kommer ägaren att i ett tidigare skede än annars att märka när någonting är fel. Här är förstås problemet det att när man har uppstallade sina hästar i stora stall och bara kommer dit för att rida sin häst och sedan åka hem, och i många fall rider man inte ens hästen varje dag, så känner ägaren inte sin häst tillräckligt bra för att märka i tidigt skede om någonting är fel. Då kan orsaken till symtomen finnas kvar länge och det förvärrar situationen betydligt. Det här kan till sist leda till att hästen har så sjukt att det inte är etiskt rätt att hålla den i liv mera.

Ett annat problem med skador på leder är att till behandlingen hör mycket vila och sen att man mycket försiktigt sätter igång sin häst efter att den har blivit konstaterad frisk. Det är många hästägare som inte så att säga har tid med att ta det lungt och börja försiktigt. Det kan leda till att hästen i värsta fall aldrig mera blir frisk.

Så det absolut bästa sättet att behandla ledskador är att förebygga dem. Till de förebyggande åtgärderna hör allting som har med en bra hästskötsel att göra. Det handlar

om att utfodra hästen rätt så att den inte är överviktig, motionera den tillräckligt, ha god hovvård och ha rätt utrustning när man använder sin häst.

Källor

- Attrell B., Björnhag G., Dalin G., Furugren B., Philipsson J., Planck C. & Rundgren M. (1994). *Allt om hästen-biologi, utfodring, avel* LTs förlag/ Stockholm ISBN 91-36-03100-3
- Björck,G. (2004). *Hästens konvalescens* Liber/Malmö ISBN: 47-07338-1
- Hurme-Leikkonen, K. Nivelten rasitusvammatt urheiluhevosten yleinen ongelma. *Hevosnomistaja,2010 (3)* 14-15
- Johansson,E. (2010). *Den åldrande hästen* Sveriges lantbruksuniversitet. Djursjukvårdarprogrammet, Skara
- Jonsson,U. (2012). *Förekomst av Interleukin-1B I synovial hos halta hästar* Examensarbete inom veterinärprogrammet. Sveriges lantbruksuniversitet. Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap, Uppsala
- Kobluk,C., Ames,T. & Geor,R. (1995.) *The Horse:disease & clinical management volume 1* W.B Saunders company/ USA ISBN: 0-7216-5983-7
- Lindberg, C. & Andersson, I. (2010). *Hästens hälsa och sjukdomar* ICA-förlaget ISBN: 978-91-534-3167-1
- Riegel,R. & Hakola,S. (1996). *Clinical equine anatomy and common disorders of the horse volume one* Equistar Publications/Ohio ISBN: 0-9654461-0-7
- Ross, Mike W. & Dyson, Sue J. (2011). *Diagnosis and management of lameness in the horse second edition* Elsevier Saunders/ USA ISBN: 978-1-4160-6069-7
- Virtanen, J. Hevosten yleisimmät ontumavaivat. *Hevosnomistaja 2007 (3)* 22-24
- Wyn-Jones, G. (1988). *Equine Lameness*, Blackwell scientific publications / Storbritannien ISBN: 0-632-01543-8
- Evira 2012. *Hästar– djurskyddslagstiftningen i sammandrag*.
<http://www.evira.fi/portal/se/om+evira/publikationer/?a=view&productId=269>
 (hämtat 16.5)

Hästklinikerna AB 2012. *Hältutredning*. <http://www.hastklinikerna.se/besok-klinik/faktabank/haltutredning/> (hämtat 2.10.2012)

Saxtorps hästklinik 2013. *Hältutredning*. <http://www.saxtorpshastklinik.se/erbjuder/75> (hämtat 24.4.2013)

Suomen hippos ry 2013. *Kavioiden hoito*

http://www.hippos.fi/rekisterointi_ja_omistaminen/hevosen_hyvinvointi/hevosen_hoito/kavioiden_hoito (hämtat 15.5.2013)

The horse 2013. *The horse's fetlock joint: injury, disease and repair*.

<http://www.thehorse.com/articles/25121/the-horses-fetlock-joint-injury-disease-and-repair> (hämtat 6.5.2013)

Oxford dictionaries 2013 <http://oxforddictionaries.com/definition/english/atrophy>

(hämtat 16.5.2013)

Yliopistollinen eläinsairaala 2012. *Ontumatutkimus sekä ratsujen yleisimmät jalkavaivat ja niiden hoito*.

<http://www.vetmed.helsinki.fi/elainsairaala/hevossairaala/artikkelit/jalkavaivat.html>

(hämtat 3.10.2012)

Flittner Peter. Kommunalveterinär i Lovisa med omnejd. Intervju 9.3.2013.